

Калдыбаева А.Т.

**СТУДЕНТТЕРДИН КЕСИПТИК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮН КАЛЫПТАНДЫРУУДА
ҮЗГҮЛТҮКСҮЗ ПЕДАГОГИКАЛЫК ПРАКТИКАНЫН РОЛУ**

Калдыбаева А.Т.

**РОЛЬ НЕПРЕРЫВНОЙ ПРАКТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ**

A.T. Kaldybaeva

**THE ROLE OF CONTINUOUS PRACTICE IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL
COMPETENCE OF STUDENTS**

УДК: 37:378: 978

Студенттердин кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандыруунун шарттарынын бири болуп окутуу процессиндеги болочок мугалимдерди үзгүлтүксүз кесиптик практиканы уюштурууга каралган үзгүлтүксүз практикалык даярдоо саналат. Практиканын ар бир түрүнүн өзүнүн спецификалык максаттары жана милдеттери, мазмуну, өткөрүү базасы жана уюштуруу өзгөчөлүктөрү бар.

Негизги сөздөр: *кесиптик компетенттүүлүк, калыптандыруу, шарттар, окутуу процесси, болочок мугалимдер, үзгүлтүксүз кесиптик практика, даярдоо, практиканын максаттары жана милдеттери.*

В формировании профессиональной компетентности будущих учителей большую роль играет непрерывная практика, которая входит в содержание учебного процесса в процессе практической подготовки. Каждая из практик имеет свои специфические цели и задачи, содержание, базу для проведения.

Ключевые слова: *профессиональная компетентность, формирование, условия, процесс обучения, будущие учителя, непрерывная педагогическая практика, подготовка, цели и задачи практики.*

In the formation of professional competence of future teachers, an important role is played by continuous practice, which is part of the content of the educational process in the process of practical training. Each of the practices has its own specific goals and objectives, content, the basis for the conduct.

Key words: *professional competence, formation, conditions, learning process, future teachers, continuous pedagogical practice, training, goals and tasks of practice.*

Үзгүлтүксүз педагогикалык практиканын өзгөчөлүгү болуп анын психологиялык-педагогикалык циклдеги негизги дисциплиналарды үйрөнүү менен параллелдүү өткөрүлүшү саналат. Психологиялык-педагогикалык практикум мүнөзүндө, реалдуу мектеп ишмердиги менен бала жана окутуу-тарбиялоо процесстери тууралуу теориялык билимди ылайыкташтырууга жардам берет. Практиканын ушул түрү аудиториялык сабактардын торчосунан сырткары пландаштырылып, «мектеп күнү» формасында жумасына бир күн бөлүнүп курс бою өткөрүлөт, практиканы өткөрүү базасы болуп жалпы билим берүүчү мектептер эсептелет. Болочок мугалимдин практикалык ишмердигинин объектиси болуп окуучулардын жүрүм-турумунан жана окутуу-тарбиялоо ишмердиктин ар кандай тармактарынан көрүнүүчү психологиялык-педагогикалык кубулуштар, процесстер, абал эсептелет [2].

Үзгүлтүксүз практиканын максаты:

– студенттердин теориялык дисциплиналарды үйрөнүү процессиндеги профилдик дисциплиналар боюнча билим, билгичтик жана көндүмдөрдү бекемдөө жана тереңдетүү, аларды конкреттүү педагогикалык милдеттерди чечүүдө колдонуу;

– болочок мугалимдин кесиптик өзүн-өзү аныктоосу жана келечектеги педагогикалык ишмердикке кызыгуу аркылуу тандоонун тууралыгын бекемдөө;

– педагогикалык ишмердиктеги кыйынчылыктарды жеңип өтүүгө жардамдашуучу туруктуу жана өз ара байланыштагы мотивдердин системасынын, ишенимдердин, кызыкчылыктардын жана керектөөлөрдүн, максаттардын, баалуулуктардын комплекси катары болочок мугалимдин кесиптик педагогикалык инсандык багыт алуусунун, индивидуалдуу стилдин, кесиптик позициянын калыптануусу;

– болочок мугалимдеги балдарды сүйүү жана гуманизм, толеранттуулук, адилеттүүлүк, педагогикалык такт жана этика, эмпатия, талапчылдык, принципалдуулук, объективдүүлүк, адамдарга жана ишке абийирдүүлүк менен мамиле жасоо, чыдамкайлык, өзүн кармана билүү ж.б. кесиптик маанилүү жана инсандык сапаттардын калыптануусу; педагогикалык жөндөмдөрдү өнүктүрүү;

– окуучулар менен тарбиялык иштерди уюштуруу жана өткөрүү тармагындагы көндүмдөр жана билгичтиктердин калыптануусу; инсанды үйрөнүү боюнча илимий-изилдөөчүлүк иштер, психологиялык-педагогикалык ишмердик, дипломдук ишти даярдоодо жана практика тууралуу отчетто колдонууга мүмкүн болгон алынган материалдарды системалаштыруу жана жалпылоо.

Үзгүлтүксүз педагогикалык практика процессинде төмөнкү милдеттер чечилет:

– болочок мугалимдердин педагогикалык кесипке туруктуу кызыгуусун калыптандыруу;

– болочок мугалимдердин кесиптик-маанилүү сапаттарын, педагогикалык жөндөмдүүлүктөрүн, билим жана ишмердиктин ыкмаларын, рефлексивдик билгичтиктерди калыптандыруу жана өнүктүрүү;

– педагогикалык ишмердикке чыгармачылык, изилдөөчүлүк мамилени иштеп чыгуу;

– алдынкы педагогикалык тажрыйбалары бар мектептин педагогикалык процессин уюштуруу жана пландаштыруунун азыркы абалы менен тааныштыруу;

– студенттерди иштеп жаткан мугалимдердин да, өздөрүнүн да жеке тажрыйбаларын үйрөнүү, байкоо, талдоо жана жалпылоочу билим жана билгичтиктерге каныктыруу;

– мектептеги жана класстагы окутуу-тарбиялоо ишти уюштуруу жана өткөрүүдө окуу-методикалык жана илимий, окуу менен иштей билүү көндүмдөрү жана билгичтиктерине ээ болуу;

– күнүмдүк психологиялык-педагогикалык кубулуштарды байкоо, талдай билүү ж.б.

Үзгүлтүксүз практика төмөнкү билгичтиктерди өздөштүрүүгө шарт түзүүсү зарыл:

– окуучулардын курактык жана индивидуалдуу өзгөчөлүктөрүн жана жамааттын социалдык-психологиялык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен Кыргыз Республикасынын тарбия концепциясынан чыгуу менен конкреттүү окутуу-тарбиялоо милдеттерди аныктоо;

– алардын өнүгүүсүн жана аларды тарбиялоону диагностикалоо жана долбоорлоо максатында окуучунун инсандык сапаттарын жана окуучулардын жамаатын үйрөнүү;

– педагогикалык ишмердикти күнүмдүк жана перспективалуу пландаштырууну ишке ашыруу (предмет боюнча окуу жана класстан тышкары иштер, балдардын ар тараптуу ишмердиктери ж.б.);

– окуучулардын окуу-таанып билүүчүлүк ишмердигине жетекчиликтин ар тараптуу форма жана методдорун колдонуу, билим берүүчүлүк-тарбиялоочулук милдеттерди коюу жана чечүү, окуу материалдарын жыйноо, окутуунун уюштуруу формаларын жана методдорун негиздүү тандоо жана колдонуу, окутуунун ар тараптуу каражаттарын колдонуу ж.б.;

– коюлган милдеттерди аткаруу үчүн балдардын жамаатын уюштуруу: окуучулар өздөрүнүн кыймыл-аракеттеринин ырааттуулугун аныктоо, милдеттерди аткаруу методдору менен актив жана жамаатты уюштуруу, үйрөтүү, актив жана жамааттын өз ара мамилелерин координациялоо, көзөмөлдөө, жыйынтыктарды чыгаруу жана иштин анализин уюштуруу;

– балдарды тарбиялоого катышкан мугалимдер, класс жетекчилер, тарбиячылар, ата-энелер жана башка тараптар менен кызматташуу;

– окутуу-тарбиялоо ишти байкоо жана анализдөө, аны түзөтүү, психологиялык-педагогикалык дисциплиналар боюнча изилдөө иштерин өткөрүү;

– ата-энелердин арасында педагогикалык пропаганда иштерин жүргүзүү [3].

Мектепти тандоодо маанилүү болгон төмөнкү критерийлерди жетекчиликке алуу керек: мектептеги окутуу-тарбиялоо иштин жогорку деңгээли жана педагогикалык жамааттын студенттер менен иштөөгө даярдыгы. Студенттердин үзгүлтүксүз практикасынын негизги мазмуну болуп ар кандай курактык топтордогу адамдар менен тарбиялык иштер саналат (балдар, өспүрүмдөр, жаштар жана ата-энелер); өзүнүн адистигинин предмети боюнча окуучулар менен иштөө; класстан тышкары тарбиялык иштер; кесипке багыт берүү иштери; коомдук-уюштуруучулук иштер [1].

1-2-курстун студенттеринин ишмердигинин аталган түрлөрүн класс жетекчинин жардамчысы, узартылган күндөгү топтун тарбиячысынын жардамчысы, мугалим-предметчинин, предметтик ийримдин жетекчисинин, спорт секциясынын, кызыгуулар боюнча клубдардын жардамчысы катары аткарат.

Түздөн-түз практикалык ишмердик алдыдагы ишти үйрөнүү шарттарын өздөштүрүүдөн башталат. Материалдык-техникалык базага ээ, анда канча окуу билим алат жана тарбияланат, педагогикалык жамаат кандай, ал кандай спецификалык милдеттерди чечет деген түшүнүктөрдү билет. Студентке чоң жардамды документация бере алат: пландар, отчеттор, журналдар, окуучулардын жеке иштери. Үзгүлтүксүз практика процессинде болочок мугалим-педагогдордун ишине байкоо жүргүзөт, жана алардан жардам алат, мындан сырткары педагогикалык институттун методисттеринин жардамы менен окуучуларды үйрөнөт, өзүнүн ишмердигин пландаштырат.

Бүтүрүүчү жана ага чейинки курстардагы педагогикалык практика – төмөнкү курстун студенттеринин педагогикалык практикасынын логикалык уландысы жана мугалимди кесиптик-педагогикалык даярдыгынын жыйынтыктоочу этабы. Бул болочок кесип тикишмердиктин реалдуу шарттарына максалдуу жакын шартта өткөрүлөт. Анын максаты – мугалим-предметчинин, класс жетекчинин функцияларын толугу менен аткарууга даярдык, окуучулар менен окутуу-тарбиялоо иштерди өткөрүү. Бул практиканын процессинде окуучуларды тарбиялоого комплекстүү мамилени, окутуу-тарбиялоо процессин органикалык биримдигин иш жүзүндө көрсөтүүгө, окуучуларды адеп-ахлактык, эмгек, экономикалык, экологиялык, эстетикалык, физикалык тарбиялоону ишке ашырууга көбүрөөк мүмкүнчүлүк түзөт.

Педагогикалык практиканын өзгөчөлүгү студенттер мугалимдин эмгегинин реалдуу проблемаларына аралашып, анын ишинин реалдуу мазмуну жана көлөмү менен таанышат. Практиканын мурунку түрлөрүнөн айырмаланып, студенттердин ишмердиги бир эки иштин түрү менен чектелген, педагогикалык практиканын процессинде ар бир студент мугалимдин ишмердигинин бардык негизги ишмердигинин түрлөрүнө катышат. Ал биринчиден, бардык багыттар боюнча окутуу-тарбиялоо иштерди өткөрөт (окуучуларды жана жамаатты психологиялык-педагогикалык үйрөнүү, ишти пландаштыруу, сабак өтүү, предмет боюнча класстан тышкары иштер, комплекстүү мамилени негизинде класс жетекчи катары иштөө ж.б.); экинчи, окуучулардын ата-энелери менен иштөө; үчүнчү, мугалимдер жана окутуучулар менен иштөө; төртүнчү, методикалык жана изилдөөчүлүк иштер. Мына ушинтип практика мезгилиндеги студент-практиканттын ишмердиги мазмуну жана көлөмү боюнча мугалим-профессионалдын ишине ылайыктуу эле болот.

Педагогикалык практиканын башында психологиялык-педагогикалык циклдин негизги базалык курстары н үйрөнүү аяктайт. Теориялык билимди практикада колдонуу, педагогикалык процессти

андоо, педагогикалык тажрыйбага чыныгы илимий анализ жана иштеги жеке тажрыйбаны теориялык андаштыруу, интеграция жана мурда өздөштүрүлгөн кесиптик-педагогикалык билимдерди жалпылоо үчүн жагымдуу шарт түзөт.

Педагогикалык практика процессинде атайын психологиялык-педагогикалык жана жалпылоочу дисциплиналар боюнча теориялык билимдер ишке ашырылат. Мисалы, сабакты натыйжалуу өткөрүү үчүн предмет боюнча атайын билимдерге мыктылап ээ болуу зарыл, психология, дидактика, окутуу методикасын үйрөнүү процессинде өздөштүрүлгөн окутуу процесси жана принциптеринин мазмуну тууралуу билимди мобилизациялоо жана колдонуу; сабактын теориясы; окуучулардын таанып билүү ишмердигинин конкреттүү формалары жана ыкмаларын жетекчиликке алуу жана башка көптөгөн билимдер. Көп учурда практиканын жүрүшүндө студенттер мугалим-предметчи, методист же класс жетекчинин кенештерин механикалык түрдө өздөштүрүшөөрүн жана сокурчасынан аткара бериштерин констатациялоого туура келет, алар психологиялык-педагогикалык теориядан алыс колдонушат, өздөрүнүн практикалык ишинде мугалимдин, класс жетекчинин кыймыл-аракеттерин ойлонбостон эле көчүрмөлөй беришет, эмне себептен же эмне үчүн башкача эмес, так ушундай жасаш керек деп эсептешет. Конкреттүү максатка жетүү үчүн теориялык жана практикалык зарылдыгын жана тиешелүү окутуу методдорун колдонууну түшүнүшпөйт; жыйынтыгында аларда педагогикалык теорияга жоопкерчиликсиз мамиле жаралат.

Педагогикалык практиканын натыйжалуулугун жогорулатуу милдети теориялык билимдерди аң сезимдүү колдонууну талап кылат. Практика учурундагы теориялык билимдерди ишке ашыруу аларды бекемдөөнү эле эмес, анын илимий мазмунун тереңдетип ачууга, аларды аң сезимдүү өздөштүрүүгө шарт түзөт, үйрөнүлгөн, тааныш кубулуштарды, фактыларды башка тараптан көрүүгө жардамдашат, кээ бир түшүнүктөрдү тактоого, тереңдетүүгө, педагогикалык ой жүгүртүүгө өбөлгө болот.

Педагогикалык практика жаңы практикалык билгичтик жана көндүмдөрдү калыптандыруучу төмөнкү курстардагы педагогикалык практиканын жүрүшүндөгү, жогорку окуу жайында теориялык жана практикалык окутуу процессинде өздөштүрүлгөн педагогикалык билгичтиктерди андан ары өнүктүрүү, бекемдөө жана жакшыртууга жагымдуу шарт түзөт. Ал балдардын жамаатын жана жеке бир окуучуну үйрөнүү методикасына дагы тереңирээк өздөштүрүүгө, максат, милдет, педагогикалык таасир берүү ыкмаларын андоонун негизинде келечектеги кесиптик ишмердиктин реалдуу шарттарында окуучулар, ата-энелер менен окутуу-тарбиялоо иштердин методикасын өздөштүрүүгө жардамдашат. Практиканын жүрүшүндө мугалим-предметчинин спецификалык кесиптик-педагогикалык билгичтиктерине ээ болуусу үчүн шарт түзөт (сабактын окутуучу, өнүктүрүүчү жана тарбиялоочу милдеттерин аныктоо жана чечүү; окуу материалдарын тандоо; окутуунун

ар түрдүү форма, методдорун жана ыкмаларын негиздүү тандоо жана техникадык каражаттарды колдонуу).

Окутуу-тарбиялоо иштин натыйжалуулугу окуучулардын мыкты билими, алардын курактык жана индивидуалдуу өзгөчөлүктөрү, кызыгууларынын жана тартылууларынын, үй бүлөдөгү жашоо шарттарынын, жамааттагы өз ара мамилелеринин өзгөчөлүктөрү менен шартталат. Студент-практиканын балдар менен күн сайын түздөн түз карым-катышы, акырындап «билүүсү» анын балдарга болгон кызыгуусун жана сүйүүсүн бекемдейт, өнүктүрөт, педагогикалык ишмердикке берилүүнү жаратат, окуучулардын окуусу жана тарбиясы үчүн жоопкерчиликтүү мугалим катары өзүн толугу менен андоого, конкреттүү кырдаалдарда педагогикалык чечимдердин тажрыйбасына ээ болууга мүмкүндүк берет.

Педагогикалык практика өз алдынчалуу педагогикалык ишмердикке даярдыгынын даражасын текшерүүгө, өзүн, өзүнүн жөндөмдөрүн, мугалимдик талаптарга ылайык келүүчү кесиптик сапаттарын баалоого мүмкүндүк берет. Ошондуктан бул мезгилде болочок мугалимдердин көбүрөөк даражада кесиптик өзүнө өзү билимге жетиштирүү жана өзүн-өзү тарбиялоосу күчөйт. Педагогикалык практика мезгилиндеги студенттин ишмердигинин мазмунуна: мектептин окутуу-тарбиялоо иш, окуучунун жана окуучулар жамаатынын инсандык сапаттарын, окутуу-тарбиялоо ишти, методикалык жана тарбиялык иштин системасын комплекстүү үйрөнүү камтылат [3].

Бүтүрүүчү жана ага чейинки курстардын студенттеринин педагогикалык практикасынын негизги милдеттери окуучуларды жана балдардын жамаатын үйрөнүүнүн, ишти пландаштыруу, окутуу-тарбиялоо иштин жеке бир түрлөрүн өткөрүүнүн педагогикалык билгичтиктерин бекемдөө жана жакшыртуу болуп саналат; мектептеги белгилүү бир педагогикалык проблеманы үйрөнүү билгичтиктерин калыптандыруу, белгилүү бир тарбиялык милдеттерди коюу жана чечүү, жалпы мектептик иш чараларды өткөрүү, ата-энелердин алдында чыгып сүйлөө; студенттердин чыгармачыл жигердүүлүгүн өнүктүрүү; мугалимдин ишмердигиндеги педагогикалык теориянын ролун андоо жана аны практика процессинде колдонуу; окуучуларды тарбиялоонун ар кандай методдорун негиздүү тандоо жана колдонуу билгичтиктерин, аларга педагогикалык таасир берүү ыкмаларын жакшыртуу; мугалим-предметтиктин спецификалык кесиптик-педагогикалык билгичтиктерин калыптандыруу.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Беспалько В.П. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов. – М., 1998. – 144 с.
2. Ермолаева М.В. Психолого-педагогическая практика в системе образования. – М.-Воронеж, 1998. – 288 с.
3. Калдыбаева А.Т. Педагогическая практика.–Б, 2011.–112 с.

Рецензент: д.пед.н., профессор Муратов А.